

Небожук А.Р.

студентка 2 курсу ОР «Магістр»,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ
ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО
ПІКЛУВАННЯ У 2015–2020 РОКАХ В УКРАЇНІ**

В усіх країнах світу та в Україні існує таке соціальне явище, як сирітство, що потребує особливої уваги з боку держави. Щороку близько 8 тисяч дітей залишаються без батьківського піклування, зокрема через складні життєві обставини, безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, вживання батьками алкоголю, наркотичних засобів, а також через їх жорстоке поводження з дитиною. Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні є однією з важливих складових соціальної політики держави. Соціальним захистом позначають увесь комплекс заходів, спрямованих на створення безпечного соціального середовища людини.

Крім того, у зв'язку з адаптацією законодавства України до європейських стандартів та необхідністю досягнення критеріїв та вимог, що висуваються до кандидатів для вступу до Європейського Союзу, потребує реалізації завдання створення найкращих умов для життєдіяльності людей і досягнення соціальної справедливості, розвитку системи соціального забезпечення, стандартизація системи соціальних пільг та допомог. Саме в системі соціального захисту відображається сутність соціальної політики держави, реалізується право на охорону здоров'я, соціальне забезпечення, соціальну та медичну допомогу, користування послугами соціальних служб та інше [1, с. 90].

Створення прийнятних умов для соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань сьогодення. Воно полягає в інтеграції осиротілих дітей в соціум через пріоритетність в соціальній політиці саме сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Органи державної влади й місцевого самоврядування покликані вирішувати це питання, оскільки як

діяльність держави соціальний захист відноситься до одного із напрямів соціальної політики.

Дослідженню особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, присвячені праці вітчизняних фахівців: А.В. Євдокимова, О.О. Кармазіна, Н.М. Комарова, Л.Ф. Кривачук, Л.Ю. Малюга, Л.М. Мельничук, О.М. Ноздріна, І.В. Пеша, О.С. Погрібна, Т.І. Шевченко та ін. Підтримуючи суттєвий внесок цих та інших вчених, справедливим буде наголосити, що питання особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування потребує наукового аналізу з врахуванням останніх змін у соціальній політиці держави.

До сучасних інституційних форм вирішення проблеми дітей-сирітства та дітей, що позбавлені батьківського піклування відносять: усиновлення (удочеріння); встановлення опіки та піклування; передача дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу [2, с. 71]. На законодавчому рівні розпочато реформування державної системи опіки, яке спрямоване на деінституалізацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сформовано правовий та фінансовий механізми розвитку альтернативних форм сімейного виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування, створено єдину базу даних дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усунуто дискримінацію у фінансуванні утримання таких дітей залежно від форми влаштування та ін. [3]. Вжиті заходи дозволили зменшити безпритульність дітей, активізувати їх усиновлення громадянами України, забезпечити пріоритетність національного усиновлення над міждержавним. Унаслідок розвитку сімейних форм виховання значно зменшилася кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих у заклади для таких дітей [4].

За даними Міністерства соціальної політики станом на 31.03.2018 року в Україні функціонує 1039 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 6 929 дітей та 3 646 прийомних сімей, в яких виховується 6 863 дитини. У прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу виховується 13 792 дитини. У сім'ях опікунів, піклувальників виховується 51 204 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Загалом сімейними формами виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу) охоплено 64 996 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. За 2018 рік

спостерігається збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на 40 осіб або 0,8% [5].

За статистичними даними служб у справах дітей області загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського, що перебувають на первинному обліку відповідних служб, складає 4749, з яких біологічних сиріт – 1558, або 33 %. Відсоткова чисельність дітей що набули статус «діти – сироти», при наявності в них батьків, складає наступну картину: 80% дітей, батьки яких нехтували батьківськими обов'язками, вели асоціальний спосіб життя у зв'язку з цим їх позбавили батьківських прав; 5% дітей, батьки яких покинули у пологових будинках, медичних закладах; 3% дітей, батьки яких визнанні судом безвісно відсутніми, померлими; 1% дітей, батьки яких визнанні судом недієздатними, або таких, що з певних причин не можуть забезпечити належного утримання та догляду за дитиною (тяжко хворіють); 6% дітей, батьки яких знаходяться у місцях позбавлення волі; 4% дітей, які відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав. Відповідно до аналізу – 45 (-2) дітей постраждали від фізичного насильства, 3(+1) – від сексуального, 22(-2) – від психологічного. Загалом протягом 2018 року розглянуто 123 повідомлення про скоєння насильства в сім'ї над дитиною та 2 – поза сімейним оточенням. Одна дитина була вилучена із сім'ї у зв'язку із скоєнням фізичного насильства.

Здійснюючи захист дітей, яких було виявлено як постраждалих від жорстокого поводження протягом 2018 року, службами у справах дітей спільно з іншими суб'єктами, причетними до соціального захисту дітей, були вжиті наступні заходи соціально-правового характеру: 11 дітей отримали психологічну допомогу; 3 медичну допомогу; 56 комплексну допомогу; 55 осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; 2 осіб притягнуто до кримінальної відповідальності. В судовому порядку захищені інтереси 7 дітей; 3 батьків позбавлені батьківських прав. Служби у справах дітей в своїй роботі за для вирішення вищенаведеної проблематики у звітному періоді, прийняли до вжиття заходи, щодо захисту дітей, які зазнавали насильницькі дії в сім'ї та поза її межами – 3 отримали психологічну допомогу; 27 отримали комплексну допомогу; 4 дітей було вилучено з сімейного оточення. За скоєння насильства над дитиною: 17 дорослих осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; 2 дорослих осіб притягнуто до кримінальної відповідальності; 7 дітей направлено на обстеження до закладів охорони здоров'я, в судовому порядку захищені інтереси 1 дитини [6].

Окрім цього, усе частіше можна почути такий термін, як «соціальні сироти». Недостатній державний захист та підтримка особливих сімей, знижує потенційну можливість усунення певних ризиків у родині зі складними життєвими обставинами, а саме жорстке поводження з дітьми, алкоголізм та наркотична залежність батьків, залишають у сприйнятті дитиною навколишнього середовища негативний вплив, що підштовхує та дає приклад сприйняття життя й поводження у суспільстві таким самим чином. Відповідно до ситуації, що супроводжується соціальними, економічними, психологічними причинами, більшість дітей при наявності у них родини залишаються «соціальними сиротами», до яких можна віднести безпритульних і бездоглядних дітей, тих що перебувають на вулиці [7].

Відмічаючи важливість інтеграції осиротілих дітей в соціум через сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на нашу думку, необхідно одночасно активізувати процеси розвитку системи соціального захисту, спрямовані на усунення причин виникнення соціальних сиріт. Запобігання соціального сирітства через виявлення та поступове усунення причин його виникнення є першочерговим завданням для органів державного управління. Комплекс таких заходів відноситься до першого рівня ієрархії управління у сфері захисту соціально незахищених дітей. Другий рівень ієрархії передбачає заходи, спрямовані на повернення дітей до біологічних батьків. Третій, четвертий та п'ятий рівні – відповідно проведення заходів щодо усиновлення (удочеріння), встановлення опіки та піклування і передачі дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Крім того, указ Президента України від 22 жовтня 2012 р. № 609 «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» [8] прийнятий з метою забезпечення реалізації кожною дитиною права на виховання в сім'ї, зростання в безпечному сімейному оточенні, підвищення ефективності роботи державних органів та органів місцевого самоврядування із запобігання соціальному сирітству, вдосконалення системи надання соціальних послуг дітям і сім'ям з дітьми.

Національна стратегія профілактики соціального сирітства на період до 2020 року визначає мету, основні завдання, спрямовані на створення умов для забезпечення належного соціального захисту дітей та сімей, що мають дітей і опинилися в складних життєвих обставинах, утвердження

в суспільстві сімейних цінностей, виховання відповідального батьківства, зменшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в інтернатних закладах, дітей, які перебувають поза сімейним оточенням. У відповідності до змісту завдань, що стосуються соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, представляється доцільним розвивати систему соціального захисту таких дітей, виходячи з ієрархії управління у цій сфері, де завдання щодо управління згруповані за принципом пріоритетності їх виконання.

Таким чином, дослідження особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у 2015–2020 роках дає змогу зробити висновок, що державна політика України даної категорії осіб орієнтується на міжнародні вимоги та стандарти соціального захисту та спрямована на розвиток і підтримку національного усиновлення та інших форм сімейного виховання таких дітей. Оскільки діти складають найбільш перспективну для розвитку країни частину населення, необхідно забезпечити їх безпеку та розвиток в рідній країні. Реалізація всебічного превентивного контролю питань захисту дітей в усіх сферах діяльності сприятиме посиленню захищеності дітей, що допоможе зменшити ризики неефективного функціонування механізму соціального захисту дітей в Україні.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Теоретико-правові питання соціального захисту багатодітних сімей в Україні в контексті євроінтеграційного спрямування. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. Т. 1. С. 89–95.

2. Питання формування ефективності родинних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування : 2-ге видання / [Н.М. Комарова, Л.М. Мельничук, І.В. Пеша та ін.]. Київ : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. 128 с.

3. Ноздріна О.М. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2006. № 33. С. 262–271.

4. Погрібна О.С., Шевченко Т.І., Євдокимова А.В. Державне управління у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у Сумській області. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2015. № 4.

5. Мета деінституалізації – реалізація права кожної дитини на сім'ю.
URL: <https://www.msp.gov.ua/news/15560.html>

6. Захист дітей, які потребують особливого захисту суспільства. Статистичний збірник її Державна служба статистики України. Київ, 2018. С. 77. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_zdpus_2017.pdf

7. Кривачук Л.Ф. Державна політика в сфері охорони дитинства в Україні: формування та реалізація. Львів : ЛДФА, 2012. 480 с.

8. Указ Президента України «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» № 609/2012 від 22 жовтня 2012 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/609/2012>

Самара В.С.

студент 2 року навчання ОП «Магістр»,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ

Система соціального захисту молоді виступає одним з інститутів реалізації соціально-економічної політики, мета якої полягає у забезпеченні соціальної стабільності і розвитку суспільства. Для досягнення цієї мети необхідним є наявність дієвого механізму захисту молоді від соціальних ризиків та інших небезпек. В умовах реформування системи соціального захисту населення України, адаптації законодавства відповідно до європейських стандартів, демографічної кризи надзвичайно важливе місце посідає проблема соціального захисту сімей та багатодітних родин.

Саме в системі соціального захисту відображається сутність соціальної політики держави, реалізується право на охорону здоров'я, соціальне забезпечення, соціальну та медичну допомогу, користування послугами соціальних служб та інше [1, с. 90]. А це потребує врахування зарубіжного досвіду розвинених країн та основних соціальних стандартів під час вдосконалення та прийняття нового законодавства у сфері соціального захисту молоді.

В сучасних умовах українська молодь є однією з найуразливіших в економічному та найбезправніших у соціально-правовому відношенні категорією осіб. Вона живе в умовах підвищеної соціальної напруги і